

Ur *Fjärde Internationalen* 4/1994

Lasse Kjellander

Mexikanska revolutionen

I början av 1994 genomförde den tidigare okända zapatisternas befrielsearmé en stor och välorganiserad aktion i södra Mexiko. Under loppet av några veckor intogs flera byar och mindre städer i Mexikos sydligaste och fattigaste delstat, Chiapas.

Gerillan krävde bland annat sociala upprustningsprogram för indian- och bondebefolkningen i delstaten. Främst bland kraven var att regeringen skulle avgå och att demokratiska val skulle garanteras.

Gerillarörelsen, som kallar sig zapatisternas befrielsearmé efter Emiliano Zapata, en av de mytomspunna ledarna för den mexikanska revolutionen 1910, överraskade regimen fullständigt.

Närmare 12 000 militärer skickades till området och hundratals människor dog under arméns jakt på gerillamän. Till slut tvingades regeringen sätta sig vid förhandlingsbordet. Det som inträffade i januari 1994 kom att förändra det politiska landskapet i Mexiko på ett bestående sätt.

Zapatisterna utgör inte idag något militärt hot mot regimen och har egentligen aldrig gjort det. Men gerillarörelsen är välorganiserad och utgör en ständig nagel i ögat på de styrande. Den har blivit en ny samlingspunkt för landets demokratiska och radikala krafter.

Det statsbärande partiet PRI är ökänt för sina metoder att manipulera och fuska till sig valsegrar. Partiet lever också på sina institutionella och historiska band till den mexikanska revolutionen. Nu utmanas PRI på båda dessa punkter.

Med en vaken och alltmer utmanande demokratisk samling kan inte regeringspartiet längre styra valen precis som det vill. I och med uppkomsten av Zapatarörelsen kan inte längre PRI emotsagd göra anspråk på att vara den mexikanska revolutionens historiska arvtagare.

Under jordgudinnans banér

Tonantzin hette aztekernas jordgudinna, klädd i ormar, hjärtan och händer. Med kolonisationen kom den katolska kyrkans män till Mexiko. De hade fått i uppdrag av den spanske kungen att vara indianernas "beskyddare", ett värv de gick in för med sådan nit att praktiskt taget inga aztekiska skrifter finns bevarade idag.

Allt skrivet av "djävulens hand" på indianspråket *náhuatl* brändes på bål. Gudabilder och tempel jämnades med marken och på dess rester, med dess stoff, reste erövrarna sina kors och sina kyrkor.

Den nya religionen brändes bokstavligen talat in med järn i ansiktet på de besegrades ättlingar, ofta tillsammans med ägarens märke liksom på boskap.

Men tankemönster och vanor överlevde järnet, och indianerna vallfärdade till Tonantzins och andra gudars helgedomar.

Guds moder

En dag, mindre än fyrtio år efter den spanska erövringen, uppenbarade sig Tonantzin för en fattig indian och sade till honom på náhuatl: Jag är guds moder. Kyrkan förnekade först att detta oerhörda hade hänt men ryktet spreds snabbt bland indianerna. Gud har talat till oss genom Tonantzin.

Slutligen avgjorde kyrkan att uppenbarelsen i själva verket var Jungfrun av Guadalupe, ett mindre betydelsefullt spanskt helgon, ditsänt av ärkeängeln Gabriel, och hoppades med det att saken snart skulle vara glömd. Föga anade de att Jungfrun av Guadalupe skulle komma att bli mexikanarnas moder, indiansk drottning och gudinna och minst lika viktig som gud fader själv.

Det var under Jungfruns baner och med indianskt blod som spanjorerna besegrades. År 1810 klämtade prästen och frihetskämpen Hidalgo på Doloreskyrkans klocka och utropade: Död åt de usla spanjorerna! Leve vår Fru av Guadalupe!

Så inleddes befrielsekriget mot spanjorerna, ett krig som ersatte den utländska överheten med en inhemsk.

Förtrycket, slaveriet och utsugningen fortsatte dock, och under nya herrar flödade utländskt kapital in i Mexiko. Vid sekelskiftet hade en tredjedel av USA:s utlandsinvesteringar gjorts i Mexiko och amerikanska kapitalister ägde en större del av den mexikanska industrin än vad mexikanerna själva gjorde.

Det var också under Jungfruns baner som bonderevolutionärerna hundra år senare skulle fördriva godsägarna från haciendorna, vid två tillfällen jaga ut regeringen från huvudstaden samt i grunden besegra den borgerliga armén.

Hundraårsfirandet

Den mexikanska revolutionen ägde rum 1910 till 1920 och var i första hand en väldig väpnad kamp för jord, en bonderesning som omfattade praktiskt taget hela landet. Men den var även en uppdamd reaktion mot överhetens förtryck av den indianska ursprungsbefolkningen.

1910 var huvudstaden Mexiko City festklädd till ett hundraårsfirande som skulle pågå en hel månad, så att även de stora jordägarna bosatta i Paris och Wien skulle ha tid att förlusta sig ordentligt innan återfärden till civilisationen på andra sidan haven.

Dessförinnan skulle de besöka sina odlingar och ägor, till exempel de stora slavplantagerna i Yucatán i söder, där stora delar av vad som återstod av Yaqui-folket mötte döden med en kedja om benet eller ute på de solstekta fälten.

Yaquiindianernas bördiga dalar i norr, från vilka de under generationer fördrivits, ägdes nu av amerikaner. Ur jorden växte tomater för export till den amerikanska marknaden.

Don Porfirio

Den mexikanske statschefen, diktatorn Porfirio Díaz, själv indian, hade givit order om att lagen som förbjöd indianer att uppehålla sig på storstadens huvudgator strängt skulle efterföljas under festligheterna.

Don Porfirios porträtt hängdes upp i stadens glädjehus, åtminstone på de som var reserverade åt överklassens herrar; enligt diktatorns bordellag skulle det på horhusen endast finnas kvinnor tillhörande samma klass som kunderna.

Naturligtvis fanns det i festsalarna inget intresse av att minnas vad fader Hidalgo för hundra år sedan stred för, vad det var som gjorde att frihetsklockans klang inte bara hördes på det lilla torget i byn Dolores, utan då ljud över hela Mexiko: slaveriets avskaffande, konfiskering av européernas ägodelar, slut på skatterna som indianerna betalade och återlämnande av den jord som tagits ifrån dem.

Och givetvis kunde de frackklädda herrarna som var samlade till firandet av hundraårsminnet inte höra att därute, bortom sorlet, samlade klockklangen ny kraft. Det som tyckets bekymra

dem allra mest var Halleys komet som på sin 75-åriga omlopps bana hade återvänt för att kasta med svansen över natthimlen. Man trodde att den kunde plöja upp hela landskapet och lämna död och förintelse efter sig...

Mot slutet av Porfirio Díaz 35-åriga regim började missnöjet gro även inom den unga borgarklassen. Makten var koncentrerad till ett fåtal händer och någon ekonomisk eller politisk karriär var inte att tänka på annat än för dem som stod alldeles invid köttgrytorna.

Närmare 80 procent av all jord ägdes av en oligarki på drygt 800 personer. Delar av borgarklassen hade börjat satsa på industrin och ville få bort den åldrige och USA-tillvände diktatorn. En av dessa var Francisco Madero, bankman och uppvuxen i en rik jordägarfamilj.

Madero

Madero försökte övertala diktatorn att avgå och utlysa fria val istället för att, som brukligt, utropa sig själv till president för en ny period. Men Díaz fängslade Madero och förvisade honom sedan till USA.

Därifrån proklamerade Madero det så kallade San Luis Potosi-manifestet. Manifestet ogiltigförklarade "valet" av Díaz, krävde demokratiska val och en lag enligt vilken presidenten i framtiden inte skulle kunna bli omvald två perioder i rad.

Manifestet avslutades med en allmän uppmaning till väpnad resning att inledas den 20 november 1910 "kl. 06.00".

På sin tillflyktsort i Texas trodde inte Madero att hans mening hörsammats, då inga nyheter om väpnade aktioner nådde honom.

Han var än så länge omedveten om att två revolutionära och militära kraftcentra höll på att byggas upp oberoende av varandra av bönder och indianer. Det ena utgick från Chihuahua i norra Mexiko under Francisco Villas ledning, Mexikos "Robin Hood". Det andra hade sitt centrum i Morelos i söder, under ledning av Emiliano Zapata.

Det var inte Madero och hans politiska program som drog allt större skaror av bönder till det väpnade upproret, utan kampen för jord och rättvisa.

Visserligen innehöll Maderos program, som enda sociala och ekonomiska fråga, kravet att all jord skulle återlämnas till de ursprungliga ägarna. Dessa var oftast indianer och bygemen-skaper. Men avsikten med kravet var att samla stöd hos Mexikos bondemassor. Om något, hade Madero tänkt sig att en viss utdelning och omfördelning av jord skulle ske, men med urskiljning och under en ny regerings översyn och kontroll.

Inte på det sätt som nu redan började ske: genom väpnade aktioner och jordockupationer.

Jordskred

Madero blev snart varse att situationen i landet var mycket mer explosiv än han anat. Han ville fälla en diktator som hade spelat ut sin roll för borgarklassen. Istället verkade han ha satt igång ett jordskred som riskerade att dra med honom själv i sin blinda framfart.

Från flera håll i landet — Chihuahua, Durango, Coahuila, Jalisco, Guerrero, Morelos och Puebla — kom nyheter om väpnade resningar, ockupationer av haciendor och att den federala armén var på flykt.

Än så länge förklarade sig bondeledarna, med Francisco (Pancho) Villa och Emiliano Zapata i spetsen, lojala med Madero. I avsaknad av en landsomfattande och gemensamt organiserad bonderörelse var det jordägaren och bankiren Madero och hans San Luis Potosi-manifest som blev upprorets ursprungliga nav.

Bondeledarna insåg att det inte räckte med lokala resningar och ockupationer. Ingenting mindre än en revolution skulle kunna säkra böndernas jord och förhindra nya nederlag och förluster. Madero blev alltså den symbol och samlingspunkt som gav de spridda bonderesningarna luft under vingarna och ett nationellt mål att samlas kring.

Tigern är lös

I februari 1911 återvände Madero till Mexiko för att delta i det väpnade upproret. Med 3 000 man attackerade han Casas Grandes utan framgång. Men Maderos militära svaghet hade mindre betydelse än hans politiska position. Runt om i landet fortsatte bönder att beväpna sig. I Morelos byggde Zapata upp den Södra befrielsearmén och intog delstatens huvudstad utan motstånd 20 maj.

Tio dagar tidigare hade Pancho Villa belägrat Ciudad Juarez i norr. Dessa två militära framgångar utgjorde en dubbel varningssignal för såväl diktatorn Díaz som utmanaren Madero.

Den gamle diktatorn Díaz och hans främste rival inom borgarklassen hade hela tiden upprätthållit kontakten med varandra. 21 maj träffade de en överenskommelse om eldupphör i ett försök att hejda bonderevolutionen. Díaz avgick och lämnade i uppdrag åt utrikesministern att utlysa nyval. Alla revolutionära styrkor beordrades att överlämna sina vapen till den federala armén. Inte med ett ord nämndes jordfrågan; San Luis Potosi-manifestet var som bortglömt.

25 maj seglade den tidigare diktatorn iväg mot Frankrike för att aldrig mer återvända.

”Madero har släppt lös en tiger i landet. Låt se om han kan tämja den”, sa han vid avresan.

17 juni 1911 gjorde upprorsmannen Francisco Madero ett triumfartat intåg i Mexiko City. För borgarklassen var nu revolutionen över, det gällde ”bara” att avväpna den och återgå till det normala. Men för Emiliano Zapata och hans bönder i Morelos hade revolutionen bara vunnit sin första delseger.

Zapata hade inga som helst avsikter att lämna ifrån sig vapnen. Det var ju endast beväpnade som de kunde försvara sin jord.

Överallt utom i Morelos i södra Mexiko hade de revolutionära styrkorna lämnat över sina vapen till armén. Överallt utom i Morelos tvingades bönderna lämna tillbaka de nyligen ockuperade jordarna i väntan på besked om besittningsrätten.

Det skedde inte utan motstånd och det gick långsamt. Nya motståndsfickor dök ideligen upp.

Men revolutionen var bruten, om än tillfälligt. Den hölls vid liv i Morelos, den enda delstat där det fanns en väpnad och organiserad massrörelse bland bönderna.

Gång på gång skickade Madero representanter till Morelos för att förhandla med Zapata och vid några få tillfällen reste han dit själv.

På sitt sista möte med Zapata lovade Madero att när han blev vald till president så skulle han garantera bönderna deras jord med lagens hjälp.

”Det kan aldrig finnas fler lagar än gevär”, svarade Zapata.

Zapatas vapenbröder i ledningen för den södra befrielsearmén ville gripa och avrätta Madero på platsen med hejdades av Zapata:

”När han avslöjar sig för folket och sviker sina löften ska vi snart nog hitta ett träd att hänga upp honom i”.

Gamla handlingar

Som små öar i ett hav av haciendor och sockerplantager låg byarna i Morelos, den tredje största sockerproducerande regionen i världen.

Omgärdade av den jord som en gång var byarnas gemensamma egendom, tvingades indianerna och bönderna klara sig bäst de kunde mellan säsongsarbetet på plantagerna.

Men i byarna levde den gamla bygemenskapen vidare. Det var här som Zapatas södra befrielsearmé hade sina rötter.

Bygemenskapen bevarade flera hundra år gamla traditioner och gav bonderevolutionen en naturlig plats att organisera sig, fatta beslut och välja sina egna ledare på stormöten.

Bygemenskapen var skyddad från insyn och höll täta kontakter med grannbyarna.

Detta i det närmaste underjordiska nätverk gav bonderörelsen en organisatorisk styrka som skiljer den från de flesta bonderesningarna i historien. Det var i en sådan bygemenskap i Anenecuilco och Villa de Ayala som Emiliano Zapata valdes till ordförande för byrådet.

Som ordförande anförtroddes Zapata ansvaret att förvara de ibland 700-åriga indianhandlingarna och de dokument utfärdade av det spanska vicekonungadömet som intygade att jorden kring byarna tillhörde bygemenskapen.

För ägarna av storgodsen och sockerplantagerna var dessa gamla akter bara värdelösa barkbitar med obegripligt klotter. Men för indianerna utgjorde de ett sorts legalt bränsle som gav kampen för jorden och mot förtrycket en legitimitet som stod över alla lagar och påbud från regeringen.

Leve byarna!

Tre veckor efter Maderos tillträde som president utfärdade zapatisterna den så kallade Ayala-planen. Ayala-planen krävde bland annat nationalisering av all egendom tillhörande ”revolutionens fiender”, dvs i praktiken alla storgodsägare och kapitalister i Mexiko.

Vidare uppmanade den alla jordlösa bönder och indianer att beväpna sig och ta över den jord vars rättmätiga ägare de var enligt de bevarade dokumenten och att inte vänta på reformer och dekret från centralregeringen.

Med stridsropet ”Leve byarna! Ner med haciendorna!” växte de revolutionära krafterna i Morelos och andra delstater i centrala och södra Mexiko.

Gerillarörelsen behövde inte engagera sig i större strider, den hämtade sin kraft ur det allmänna uppror som gjorde det möjligt att svepa över landsbygden i jordockupation efter jordockupation och där befästa sina ställningar. Gerillan och lantbefolkningen var ett i Morelos.

Jorden

Den relativt unga industrin, tillsammans med gruvnäringen och oljeindustrin engagerade bara en liten del av den arbetande befolkningen; över 80 procent var på olika sätt knutna till jordbruket. Trots detta spelade industrin en nyckelroll i landets ekonomi.

Men zapatisterna försökte aldrig belägra städerna eller ta över kontrollen där. De lämnade intagna städer efter några timmar, på sin höjd några dagar.

De hade jorden för ögonen, inte statsadministrationen som låg bortom deras politiska horisont.

Detta förhållande avspeglades också i Ayala-planen, det närmaste gerillarörelsen kom till ett politiskt program men som lämnade frågan om statsmakten obesvarad.

Dessutom nämnde Ayala-planen knappt med ett ord industriarbetarnas situation.

Ayala-planen uttryckte såväl zapatisternas styrka som deras svaghet.

Å ena sidan en organiserad och beväpnad bonderörelse av masskaraktär vars kraft, med undantag av Pancho Villas norra division, saknar motstycke i latinamerikansk historia. Det var en gerillarörelse som under revolutionens gång genomförde en omfattande jordreform, stiftade egna lagar, organiserade väpnat försvar av jordarna och t.o.m. präglade egna mynt.

Å andra sidan saknande gerillarörelsen en strategi för att ta över och förvalta statsmakten.

Zapatas bonderevolution skulle komma att jaga bort regeringen från Mexiko City men bli beroende av dess tjänstemän. Gerillan kunde inte ta över statsmakten och bruka den i revolutionens tjänst.

Organisering

För att åstadkomma en omvandling av statsmakten hade det krävts en stark arbetarrörelse med förmågan och viljan att, i allians med bönderna, överta styret av landet och genomdriva ett regeringsprogram i alla de utsugna klassernas intressen.

En sådan arbetarrörelse fanns inte i Mexiko.

Under liberalen Maderos kortlivade regim tog den fackliga organisationen ordentlig fart. Madero uppmuntrade själv arbetarrörelsen att organisera sig.

Organisationsfrihet infördes och regeringen försökte grunda en regeringstrogen facklig centralorganisation. Den förblev betydelselös men i dess skugga kunde andra, livskraftiga och oberoende arbetarföreningar byggas upp, framför allt av anarkister och syndikalister. Anarko-syndikalisterna blev den dominerande kraften inom arbetarrörelsen.

Den internationella ekonomiska krisen och krigsansträngningarna hade pressat ner lönerna och strejker utbröt i de större städerna. I flera fall segrade de syndikalistiska föreningarna och nya medlemmar strömmade till. Det revolutionära klimatet och bonderesningarna runt om i landet inspirerade de organiserade arbetarna till allt djärvare aktioner.

Det var arbetarrörelsens relativa svaghet som till en början borgade för att motsättningarna inom den härskande klassen kunde komma i öppen dager och drivas så långt som till inbördeskrig.

Förmodligen hade den demokratiska borgaren och liberale industrimannen Madero aktat sig noga för upproriska och militära äventyr mot diktatorn och jordägaren Díaz om en stark och rustad arbetarrörelse hade funnits i Mexiko och gjort utgången oviss.

Han räknade inte med att bönder och indianer kunde utgöra något hot.

Zapatisterna kontrollerade nu hela Morelos och stora delar av de angränsande delstaterna. De var en inspirationskälla för fattigfolket i hela landet och nya grupper av bönder och jordlösa beväpnade sig hela tiden för att ansluta sig till revolutionen.

Hur arbetarrörelsen skulle ställa sig blev allt mer avgörande för utgången av inbördeskriget. Genom sin ställning i produktionen och betydelse för ekonomin skulle de definitivt kunna tippa balansen till revolutionens fördel.

Pancho Villa

Förutom Zapatas styrkor i centrala Mexiko var det främst Pancho Villas trupper i norr som förkroppsligade böndernas kamp för jord.

Från början en skicklig och Maderotrogen general i kriget mot Díaz, bröt Villa med Madero när dennes löften om jord till bönderna inte infriades.

Till skillnad från Zapatas befrielsearmé var inte Villas styrkor knutna till ett särskilt geografiskt område. Genom att ta över och kontrollera allt större delar av järnvägsnätet kunde Villa förflytta sina trupper långa sträckor på kort tid. Hans División del Norte (Norra Division) var en sorts väldig folkarmé på marsch och blev inom kort den starkaste militära kraften i landet.

Madero trängdes mellan två sköldar och hans ställning blev alltmer ohållbar. Med en tiger lös i landet störtade de politiska krafterna till höger och vänster; mittfältet blev tomt.

Trots det försökte Madero hitta en kompromiss utan att lösa den viktigaste frågan: jorden. Han skickade trupper till Morelos och lät terrorisera befolkningen samtidigt som han försökte förhandla med Zapata. Trupperna jagades bort och förhandlingarna gick i stå. De utländska oljebolagen beskattades kraftigt för första gången men det imponerade inte på någon utan väckte bara USA:s ilska.

General Huerta tar makten

Maderos dagar var räknade. I februari 1913 störtades han i en sammansvärjning mellan några av Díaz gamla generaler och den amerikanska ambassaden.

När general Huerta tog över hyllades han av den konservativa reaktionen som "Mexikos befriare". Huerta ville tvinga tillbaka tigern i sin bur och fördubblade krigsansträngningarna. Fackföreningarna förbjöds och drevs under jorden. Inte ens liberalerna gick säkra för den politiska terrorn.

Det följande året fram till slutet av 1914 var den blodigaste tiden under revolutionen. Praktiskt taget hela landet såg strider rasa.

Återigen stod liberaler, bonderevolutionärer och arbetare mot en gemensam fiende: Huerta.

Förutom Zapatas och Villas styrkor var det trupper under ledning av liberalen Carranza och populisterna Obregón. Av de fyra skulle endast den sistnämnde överleva revolutionen.

Carranza och Obregón var väl medvetna om Pancho Villas överlägsna militära styrka och insåg vikten av att nå huvudstaden först. Ett enande av Zapatas härdade revolutionärer och Villas väldiga bondearmé i en intagen huvudstad måste till varje pris förhindras.

Efter ett utdraget slag i Zacatecas som beskrivs utförligt av John Reed i *Insurgent Mexico*, utplånade Villa huvuddelen av general Huertas federala armé och vägen till Mexiko City låg öppen.

Genom sabotage av järnvägen kunde dock Carranza och Obregón R Villa strandad några mil utanför huvudstaden. General Huerta lämnade landet längs samma väg som förde bort den förre diktatorn Díaz och Carranza fick äran att inta presidentpalatset.

Carranza försöker tämja tigern

Genom att sammankalla de högsta officerarna för alla stridande förband till en konferens, i praktiken en sorts militär konstituerande församling, försökte Carranza avvärja revolutionen och få sig själv utnämnd till president. Även zapatisterna inbjöds att delta, dock utan rösträtt.

Men revolutionens flodvåg gick inte att hejda. Zapatisterna lade fram Ayalaplanen, det manifest för jord och bröd som utarbetats av Zapata och bondeledarna och fick hela konferensen att vända med Villas stöd.

Med förkrossande majoritet antogs Ayala-planen som bland annat krävde nationalisering av all egendom som tillhörde "revolutionens fiender". Några veckor senare tågade Pancho Villa och Emiliano Zapata i triumf in i huvudstaden och välkomnades av hundratusentals hurrande stadsbor.

Statens främsta stöttepelare, den federala armén, var tillintetgjord. De borgerliga ledarna Obregón och Carranza hade flytt med sina trognaste trupper till Veracruz på östkusten, resten av landet var i revolutionens händer.

Bonderevolutionen hade nått sin högsta punkt. Men hur gå vidare?

Ayala-planen skulle säkra jorden åt bönderna men den kunde omöjligt bli ett regeringsprogram för landet. Bonderevolutionärerna var organiserade och rustade för gerillakrig, inte för att ta över staten. I Mexiko saknades det som bara ett par år senare skulle göra det möjligt för de ryska bolsjevikerna att ta över makten och behålla den: en organiserad allians mellan bönder och arbetare och ett socialistiskt program.

Efter att i tur och ordning ha låtit sig avfotograferas i presidentstolen, återvände Villa och Zapata med sina kärntrupper till landsbygden i norr och söder för att leda exproprieringarna av jorden och kämpa ner resterna av Obregóns och Carranzas styrkor.

"Den här ranchen är för stor för oss, vi passar bättre i en hästsadel", var deras lakoniska kommentar till pressen.

Efter sig lämnade de en kraftlös regering bestående av en blandning av bondeledare och före detta officerare ur Carranzas och Obregóns arméer.

Denna regering var som lera i händerna på den statliga administrationen som omedelbart upprättade hemliga förbindelser med Carranza och Obregón på östkusten.

Så länge som bonderevolutionärerna kontrollerade landet militärt kunde inte den borgerliga ordningen återställas. Men för att säkerställa den militära kontrollen hade en omställning från gerillarörelse till nationell armé och ett försvar utgående från huvudstaden varit nödvändigt. Istället skingrades nu revolutionsstyrkorna åt olika håll på landsbygden, med liten eller ingen samordning.

Nyckeln till Zapatas och Villas militära framgångar hade under revolutionens gång varit det oreserverade stödet från och hängivenheten hos bondebefolkningen.

När revolutionärerna nu visade sig oförmögna att styra landet började detta stöd att svikta. Krigströtthet och demoralisering började breda ut sig bland Villas och Zapatas folk.

Stöttepelare

Men det som slutligen kom att falla avgörandet var den syndikalistiskt ledda centralorganisationen Casa del Obrero Mundial (COM) som beslutade att stödja de borgerliga ledarna Carranza och Obregón.

I ett avtal undertecknat i Veracruz mellan Carranza och ledarna för COM i februari 1915, förband sig de fackliga ledarna att bilda "Röda Bataljoner" och ställa dem under Carranzas och Obregóns befäl i kriget mot Villa och Zapata.

De fackliga organisationerna skulle också sprida propaganda bland arbetarna för att understödja Carranzas och Obregóns ansträngningar. I avtalet och i propagandan utmålades bonde-

revolutionärerna som ”reaktionen”, medan Carranza och Obregón beskrevs som ”revolutionärer”.

I utbyte lovade Carranza en rad tunga sociala reformer och långtgående fackliga rättigheter samt materiellt stöd åt den fackliga organiseringen.

Avtalet kan ses som födelseattesten till den mexikanska varianten av facklig byråkrati och dess speciella förhållande till den mexikanska staten och det styrande partiet som än idag dominerar arbetarrörelsen.

I ett slag fick de fackliga ledarna en särställning som stöttepelare till den borgerliga staten. De fackliga lokalerna omvandlades till militära rekryteringskontor och all övrig facklig verksamhet upphörde.

Närmare 12 000 arbetare kom att ingå i sex Röda Bataljoner och bidrog i hög grad till att tippa den militära balansen.

En tredjedel av Obregóns trupper i de sista avgörande slagen mot Pancho Villas armé utgjordes av Röda Bataljoner.

Revolutionärerna hade redan i praktiken övergivit Mexiko City och Carranza kunde utan motstånd återvända och inta presidentpalatset. Samma massor som jublat åt revolutionärerna kantade nu gatorna och välkomnade Carranza som en befriare från kaos, sönderfall och krig.

På fel sida

Hur kunde en anarkosyndikalistisk fackförening, som till och med gjort en princip av att inte ge sig in i det politiska spelet, plötsligt kasta av sig alla hämningar och offra sitt blod — på fel sida om klassgränsen? COM:s ledare var socialistiskt skolade fackliga kämpar som härdats i kampen mot diktaturen, ofta med friheten och livet som insats.

En del av förklaringen ligger, som vi närma tidigare, hos bonderevolutionärerna själva. De insåg inte i tid nödvändigheten av en allians med arbetarrörelsen. Detta till skillnad från populisterna Obregón, den egentlige arkitekten bakom avtalet med COM.

COM-ledarna å sin sida, uppfattade verkligen Zapatas och Villas bondemassor som ”reaktionen”. Med avsmak hade de åsett hur Zapatas fattiga bondesoldater vid intåget i Mexiko City hade gått från dörr till dörr och tiggat mat.

De kände inget samröre med dessa bönder som talade *náhuatl*, bar på avbilder av Jungfrun av Guadalupe och andra religiösa attribut och för vilka målet var egen jord. Både socialt och kulturellt kände de större samhörighet med den upplyste liberalen och demokraten Carranza och med populisterna Obregón.

Men det räcker inte som förklaring. Beskrivningen av Carranza och Obregón som ”revolutionärer” var medveten retorik från COM:s sida. COM-ledarna förstod att förr eller senare skulle de tvingas försvara sig mot Carranza och borgarna.

Men vid undertecknandet av avtalet hade COM hunnit bli en relativt stark organisation med över 50 000 medlemmar. De kände sig säkra på att kunna stå emot de kommande prövningarna. De satte sin lit till Carranza och Obregón och såg framför sig en kraftig tillväxt av organisationen och syndikalistiska föreningar över hela landet.

De föll helt enkelt offer för sin egen ideologi och underskattade politikens betydelse. Att gå i allians med Carranza var bara ett sätt att säkra den fackliga kampens framtid, det var ju den och inget annat som en dag skulle leda till socialismen.

Lika lite som Zapatisterna insåg de nödvändigheten av en allians mellan arbetarna och bönderna och av att ta statsmakten. Ändå låg den inom räckhåll.

Mot slutet av 1915 var revolutionen definitivt bruten. Visserligen verkade fortfarande Villas gerilla uppe i norr och framför allt hade zapatisterna fortfarande makten i Morelos. Det skulle dröja närmare fyra år innan Zapata föll i ett bakhåll och ordningen kunde återställas i Morelos. Men de var isolerade till Morelos och utgjorde inte längre något avgörande nationellt hot.

Nu kunde Carranza ta itu med sina tillfälliga allierade inom arbetarrörelsen. Tacken till COM för insatserna i kriget kom i form av en frontalattack. I augusti 1916 olagligförklarades all facklig verksamhet och undantagstillstånd infördes. Strejkaktiviteter skulle straffas med avrättning.

Det anarkosyndikalistiska COM drevs under jorden för att aldrig mer återuppstå, även om flera av ledarna några år senare skulle komma att tillbaka som framstående figurer i den nya, regeringstroga arbetarcentralen CROM.

Sista akten

Som president fick Carranza ta stötarna för tillståndet i landet, en nation som ännu inte hämtat sig från inbördeskrigets verkningar. Carranza hade avskaffat de fackliga rättigheterna och till sist slagit ner bondekommunen i Morelos i blod. Han hade skaffat sig fiender överallt och var lika hatad som en gång Díaz.

Populisten Obregón hade skickligt bidat sin tid. Han var en politisk domptör av rang, vilket redan avtalet med COM visade. Han lyckades även med konststycket att stjäla bonde-revolutionärernas krut genom att lova en omfattande jordreform åt bönderna och få dem att tro på honom. Åt arbetarna lovade han fackliga rättigheter och höga poster åt deras ledare, liksom åt byråkrater och officerare.

När presidentvalen närmade sig i slutet av 1920 och det stod klart att Carranza försökte manövrera bort Obregón till förmån för en handplockad marionett, revolterade Obregón. Han vann arméns och folkets stöd och marscherade in i Mexiko City, medan Carranza flydde med regeringsguldet bara för att mördas i ett bakhåll i bergen.

Obregón kom till huvudstaden till häst och flankerades på den ena sidan av general Pablo González, den man som ledde befälet vid den sista striden mot Zapata. På hans andra sida red general Genovevo de la O, den främste överlevande generalen från Zapatas Södra befrielse-armé.

Som sista akt i revolutionens historia är det svårt att hitta en lika tragisk som talande symbol för den sorts regim som revolutionen födde och som än idag innehar makten i Mexiko.